

А.Е. Дайнеко [и др.]; под. общ. ред. А.Е. Дайнеко ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. – Минск : Беларуская навука, 2015. – 279 с.

6. Об утверждении Государственной программы «Энергосбережение» на 2016–2020 годы: постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 28 марта 2016 г., № 248 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2016. – № 15. – С. 27–59.

7. Об энергосбережении: Закон Республики Беларусь от 08.01.2015 г., № 239-З // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь: сборник правовых актов. – 2015. – № 3. – С. 137–148.

8. Возможности использования альтернативных источников в Беларуси – Доклад Inforse-Europe. Режим доступа электронной версии: <http://www.inforse.org/europe/pdfs/NGO-Energy1.pdf> Дата обращения: 30.03.2018.

9. Заборовский, А.М. Формирование конкурентного оптового рынка электрической энергии в Республике Беларусь: автореф. дисс. ... канд. экон. наук 08.00.05. / А.М. Заборовский – Минск, 2007 – 144 с.

<http://edoc.bseu.by>

УДК 338.2(476)+316.42(476)

Д.М. Швайба

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Рэспубліка Беларусь, Мінск

shvabia@tut.by

СІСТЭМА ЗАБЕСПЯЧЭННЯ САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНАЙ БЯСПЕКІ ПРАМЫСЛОВАГА СЕКТАРА

Shvaiba D.M. Belarusian national technical University, Republic of Belarus, Minsk.

SYSTEM OF ENSURING SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE INDUSTRIAL SECTOR. The methodological basis for the formation of the system of ensuring socio-economic security includes features of the industrial sector. The specifics of his defense was designed to show with the help of the methodological and operational foundations. Methodological framework is formulated based on the research process the functional specificity provide socio-economic security of the industrial sector. They form the perimeter of ensuring social and economic security, which is formed by the expectations of society from the defense system of the industrial sector of the country. Operating bases are complementary to the functional specificity of the system provide

socio-economic security by means of the formation of a specific institutional framework.

KEY WORDS: socio-economic security; the government; society; enterprise; employee; threat; security; interests; Economics, analysis, system.

Метадалагічныя асновы фарміравання сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прадугледжваюць асаблівасці прамысловага сектара. Спецыфіку яго абароны прапануецца адлюстравать пры дапамозе метадычных і аперацыйных асноў. Метадычныя асновы сфармуляваны зыходзячы з настаўленай даследчым працэсам функцыянальнай спецыфічнасці забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара. Яны ўтвараюць перыметр забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі, які фармуецца чаканнямі грамадства ад сістэмы абароны прамысловага сектара краіны. Аперацыйныя асновы дапаўняюць функцыянальную спецыфіку сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі пры дапамозе фарміравання пэўнай арганізацыйнай базы.

КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ: сацыяльна-эканамічная абароненасць; дзяржава; грамадства; прадпрыемства; работнік; пагроза; інтарэсы; эканоміка, аналіз, сістэма.

У цэлым метадалогія фарміравання сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара мае на ўвазе фармуляванне асноў, якія адлюстроўваюць яго сістэмныя якасці і асаблівасці крытэрыяў функцыянавання. Вынікі вывучэння праблемы прадэманстравалі, што патрэбныя для адпаведнага сістэмнага пабудавання асновы мае сэнс праводзіць у адпаведнасці з іх прыярытэтнасцю: метадалагічныя (агульныя) – метадычныя (спецыяльныя) – аперацыйныя (спецыялізаваныя). Прапанаваныя асновы сфармуляваны на базе аналізу палажэнняў заканадаўчых актаў [1; 2]. Прызначэнне і змест асноў адлюстраваны ў шэрагу крыніц [3; 4; 5]. Метадалагічныя асновы лічацца фундаментальнымі і сфармуляваны ў адпаведнасці з абагульненымі якасцямі сістэм з улікам аб'ектных індывідуальнасцяў прамысловага сектара. Іх ажыццяўленне ў сістэме забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі дазваляе надаць ёй структурную пэўнасць. Змест сукупных (метадалагічных) асноў ўстаноўлены на базе вывучэння якасцяў прамысловага сектара як гаспадарчай сістэмы і яе аб'ектнай ідэнтыфікацыі.

Дадзеныя асновы нацэлены на наданне сістэме належных якасцяў. У першую чаргу, уласцівасць эмергентнасці, якая гарантуе імператыў абароненасці дзяржаўных сацыяльна-эканамічных інтарэсаў. Па-2-е, разнастайнасці, патрэба якой адбываецца з індывідуальнасцяў шматаспектнай структуры прамысловага сектара і множнасці разнавіднасцяў дзейнасці ў яе асяроддзі. Па-трэцяе, самарэфэрэнтнай (аперацыйнай) замкнёнасці, абумоўленай сістэмнай цэласнасцю прамысловага сектара і яго магчымасцю параўнальна аўтаномна функцыянаваць. Гэта выяўляецца пры дапамозе дадзеных фінансава-эканамічнай незалежнасці. Але пэўная доля рэсурснага і грашовага забеспячэння функцыянальнай здольнасці складваецца пры дапамозе механізму ўзаемадзеяння з вонкавым асяроддзем. Чым лепш спаўняецца ўзаемадзеянне, тым верагодней з'яўленне фінансава-эканамічнай залежнасці. Такім чынам прынцып самарэфэрэнтнай замкнёнасці адлюстроўвае 1-ну з частак ацэнкі абставінаў устойлівага развіцця прамысловага комплексу – сіметрычнасць інтэрпрэтацыі вонкавых і ўнутраных працэсаў – «залежнасць–незалежнасць». Па-чацвёртае, ўласцівасць рэфлексіўнай «завесы», якая забяспечвае рэактыўнасць прамысловага сектара на небяспекі і спосаб распаўсюджвання неспрыяльнага ўплыву ў сферы, звязанай з вытворчай [6; 7].

Метадалагічныя асновы фарміравання сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прадугледжваюць асаблівасці прамысловага сектара. Спецыфіку яго абароны прапануецца адлюстраваць пры дапамозе метадычных і аперацыйных асноў. Метадычныя асновы сфармуляваны зыходзячы з пастаўленай даследчым працэсам функцыянальнай спецыфічнасці забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара. Яны ўтвараюць перыметр забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі, які фармуецца чаканнямі грамадства ад сістэмы абароны прамысловага сектара краіны. Для пачатку, прынцып вынікавасці. Ён мае на ўвазе ацэнку прадухіленай шкоды (прамы эффект) у выпадку, калі рэалізаваўся варыянт па ліквідацыі вынікаў выяўленай небяспекі пры мінімальнай колькасці выдаткаў грамадства (ускосны эффект) і зможа быць дасягнута стабільнасць функцыянавання (няяўнай эффект). Па-2-е, прынцып адэкватнасці, які адлюстроўвае суадносіны метадык абароны прамысловага сектара ў выніках узроўневых вымярэнняў сацыяльна-эканамічнай

бяспекі па адносінах да бягучага перыяду. Па-3-е, комплекснасці, які дапускае функцыянальную верагоднасць адначасовай абароны сутнасных (сістэмаўтваральных) складнікаў прамысловага сектара і яе сегментарны кантроль (кантроль стану і станаўлення вядучых частак структуры). Па-4-е, уліку абмежаванай манеўранасці, якая прадугледжвае ўступленне абмежаванняў (межаў) абароны прамысловага сектара, абумоўленых неабходнасцю выдаткаў грамадства на гэтую абарону. Па-5-е, уліку непаўнаты інфармацыйнага масіва, як важны прынцып для адлюстравання складанасцяў асяроддзя функцыянавання прамысловага сектара. Па-6-е, уліку формы межсуб'ектных адносін інтарэсаў, які дапускае разнастайныя станы персаніфікаваных інтарэсаў у працэсе іх рэалізацыі, але пры гэтым чакаецца, што толькі канфліктнасць інтарэсаў трэба разглядаць як суб'ектыўную небяспеку прамысловага сектара.

Аперацыйныя асновы дапаўняюць функцыянальную спецыфіку сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі пры дапамозе фарміравання пэўнай арганізацыйнай базы. Сярод іх адзначаны наступныя: мадэлявання, дапускае шматварыянтнасць эскалацыі неспрыяльных з'яў у прамысловым сектары і методык яе ацэнкі; інструментальнай дапамогі, які ўлічвае патрэба інструментальнай разнастайнасці для рэалізацыі функцый абароны ў зменлівых умовах (асяроддзя функцыянавання прамысловага сектара, яго структуры і стану межэлементных сувязяў); функцыянальнай ўзгодненасці як патрэбы суадносін мэтаў забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара задачам і каштоўнасцям станаўлення прамысловага сектара краіны, якія зафіксаваныя ў праграмных дакументах дзяржавы.

Канцэптуальная будова сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара зададзена на базе палажэнняў вышэйзгаданых метадалагічных прынцыпаў кіравання аб'ектамі абароны і эвалюцыйнай прыроды абароненасці ва ўзгадненні з належнай матывацыйнай устаноўкай: надаць створанай сістэме арганізацыйнае адзінства і актыўную дзеяздольнасць. Індывідуальнасць прапанаванай канцэптуальнай пабудовы заключаецца ў наступным. З-за дзялення блокаў структуравання і функцыянавання будова сістэмы задумваецца з улікам адрознення задач – дапамогі стойкасці структуры і яе

функцыянальнай магчымасці. Пытанне аб суб'ектным складзе, які забяспечвае абароненасць прамысловага сектара, быў вывучаны спосабам дэкампазіцыі дзейснай сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай і вытворчай бяспекі Рэспублікі Беларусь [8; 9]. У ходзе даследавання выяўлена абмежаванасць элементнага складу. У прыватнасці, у яго не інтэграваныя суправаджаючыя рэалізацыю дзяржаўных інтарэсаў спецыяльныя разнавіднасці дзейнасці (працэсы). Але як раз яны забяспечваюць рэалізацыю трансфармацыйных працэсаў, якія з'яўляюцца з прычыны праявы дэстабілізуючых момантаў. Значыць, спатрэбіцца перагледзець элементную падстава сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара ў адпаведнасці з патрэбамі змяняючага асяроддзя яе функцыянавання. Для знішчэння знойдзенага недахопу прапануецца наступны падыход. Элементны склад мае сэнс падзяліць не толькі па сімptomу статуснай ўласцівасці суб'ектаў, але і па змесце разнавіднасцяў работ, якія ствараюць межэлементныя сувязі, патрэбныя для фарміравання «парога трываласці». Іх спарадкаваны масіў дазваляе зберагчы стабільнасць структуры ў сітуацыях дэстабілізуючага ўплыву. Сэнс у тым, што разнастайнасць разнавіднасцяў мэтанакіраванай працы здольна гарантаваць кіраванне мадыфікацыяй па ланцужку межэлементных сувязяў і складанне абноўленай структуры з улікам дамаганняў змяняючыхся акалічнасцяў.

Для фарміравання сістэмы абароны, здольнай падтрымліваць у структуры прамысловага сектара ўнутраны патэнцыял процідзеяння пагрозам без прамога ўмяшання дзяржаўных органаў, прапануецца прадбачыць шэраг палажэнняў. Функцыянальную базу сістэмы гатовыя задаць супольныя асновы, якія прымяняюцца пры распрацоўцы складаных сістэм: кіравальнасці і мэтанакіраванасці. Так, прынцып мэтанакіраванасці ужыты для вылучэння арыенціраў забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі, якія зададзены сістэмамі большага ўзроўню і складваюцца вонкавымі крытэрамі. У адпаведнасці са сказаным пазначаныя такія арыенціры, як нацыянальныя інтарэсы, агульначалавечыя каштоўнасці і прыярытэтныя сацыяльна-эканамічныя інтарэсы. Прынцып манеўранасці, прадугледжаны кібернетычным і сістэмна-сітуацыйным падыходамі, прадугледжвае дакладную арганізацыю ўзаемадзеяння прамысловага сектара з сістэмай забеспячэння яе

сацыяльна-эканамічнай бяспекі і з фінансава-эканамічнай сістэмай дзяржавы. Для рэалізацыі такой абставіны прапануецца блок прагнозу сацыяльна-эканамічнай бяспекі, які створаны для «адсочвання» стану і станаўлення прамысловага сектара па сродкам характарыстык яго функцыянавання адносна задач абароны дзяржаўных інтарэсаў. Для надання сістэме забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара дастатковай функцыянальнасці ўлічаны саабразны механізм. У гэтым выпадку неабходнай для фарміравання дзейснага механізму умовай вылучаецца зберажэння пераемнасці з загадзя сфармаваным і дзейным механізмам.

Так, у сукупнасці прапанаваных асновы, логіка структуравання і функцыянавання, а таксама ўзаемадзеяння з вонкавымі сістэмамі абароненасці фармуюць метадалагічную падставу сістэмы забеспячэння сацыяльна-эканамічнай бяспекі прамысловага сектара.

Літаратура:

1. Сенько, А.Н. Проблемы измерения экономической безопасности страны / А.Н. Сенько // Государственное управление: трансформационные процессы в современном мире : материалы Международ. науч.-практ. конф., Минск, 29–30 янв. 2002 г. : в 2 ч. / Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь. – Минск, 2002. – Ч. 1. – С. 140–142.
2. Сенько, А.Н. Экономические интересы в механизме саморазвития нации и проблемы их защиты / А.Н. Сенько // Проблемы демографии и безопасности жизни : материалы Международ. конгр., Минск, 14–15 нояб. 2002 г. / Международ. ин-т трудовых и соц. отношений; редкол.: Н.Е. Потапенко (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2003. – С. 180–182.
3. Бабосов, Е.М. Социология личности, стратификации и управления / Е. М. Бабосов. – Минск : Беларус. наука, 2006. – 590 с.
4. Гейзлер, П.С. Управление проектами : учеб. пособие / П.С. Гейзлер, О.В. Завьялова. – Минск : Беларус. гос. экон. ун-т, 2005. – 255 с.
5. Градов, А.П. Экономическая безопасность страны и приоритеты инвестиционной политики / А.П. Градов // Экон. наука со-врем. России. – 2001. – № 3. – С. 70–78.
6. Швайба, Д.Н. Проблемы согласования целей и жизненных

интересов при обеспечении социально-экономической безопасности [Электронный ресурс] / Д.Н. Швайба // Журнал «Наука и техника». – Режим доступа: <http://dx.doi.org/10.21122/2227-1031-2017-16-6-526-531>. – Дата доступа: 04.12.2017. DOI: <http://dx.doi.org/10.21122/2227-1031-2017-16-6-526-531>

7. Швайба, Д.Н. Анализ составляющих социально-экономической безопасности / Д.Н. Швайба // Проблемы управления – 2017. – № 3 (65). – С. 96–102. Режим доступа: [https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=066097067102106081086007005097020124061045066084038066109098000011092116104120078093002050032125061099054066110120025118120069053081007021045116082104066089031000125022054036066026122111124064074003087102085084121007114065089112101112118013090007114123](https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=066097067102106081086007005097020124061045066084038066109098000011092116104120078093002050032125061099054066110120025118120069053081007021045116082104066089031000125022054036066026122111124064074003087102085084121007114065089112101112118013090007114123&EXT=pdf) &EXT=pdf (дата обращения 12.01.2018).

8. Сенько, А.Н. Экономическая безопасность промышленного комплекса / А.Н. Сенько ; под науч. ред. В.Ф. Медведева. – Минск : Право и экономика, 2004. – 225 с.

9. Сенько, А. Н. Формирование системы обеспечения экономической безопасности промышленного комплекса Республики Беларусь / А.Н. Сенько ; под науч. ред. В.Ф. Медведева. – Минск : Право и экономика, 2005. – 114 с.